

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-2-187-198>

УДК 004.67:329.733-057.87

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3909-5062>

*Дмитро Трейтяк,
доктор філософії,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

***Анотація.** У статті розкриваються особливості використання цифрового простору у процесі формування громадянської активності у старшокласників як однієї з базових цінностей національної солідарності. Метою дослідження є визначення способів використання цифрових засобів задля формування громадянської активності в старшокласників. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення завдань: визначення формування громадянської активності в старшокласників як важливої складової виховання національної солідарності та характеристика стану сформованості громадянської активності в старшокласників; окреслення методів використання цифрового середовища в процесі формування громадянської активності; визначення форм і методів формування громадянської активності в старшокласників з використанням цифрового простору. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань було використано методи: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизацію матеріалів щодо формування громадянської активності старшокласників; емпіричні: аналіз виховної практики, опитування, спостереження.*

Проаналізовано та надано перелік пріоритетних напрямів виховної роботи в цифровому просторі на шляху реалізації поставлених завдань. Охарактеризовано та надано для порівняння досвід закордонних науковців, які займалися формуванням громадянської активності школярів. Розкрито особливості виховної роботи зі старшокласниками та репрезентовано методи роботи з використанням цифрового простору й цифрових засобів, які стануть у пригоді в процесі формування громадянської активності та які враховують вікові особливості старшокласників. На основі опитувань охарактеризовано наявний рівень громадянської активності старшокласників, потенціал їхнього залучення до різних заходів, а також осмислено, яким чином використання цифрового простору може сприяти зростанню громадянської активності. Охарактеризовано та розкрито особливості впливу соціальних мереж на громадянську активність та сформовано принципи їхнього використання задля ефективного сприяння формуванню в старшокласників активної громадянської позиції. Розкрито ключове значення цифрового простору в процесі формування громадянської активності старшокласників як найбільш зручного, популярного й комфортного середовища, яке надасть можливість найбільш ефективно взаємодіяти з молоддю та реалізовувати необхідні ініціативи.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані викладачами закладів вищої, професійно-технічної освіти, науковцями, дослідниками, аспірантами й студентами в процесі наукових досліджень та організації освітньо-виховної роботи з молоддю.

***Ключові слова:** громадянська активність, національна солідарність, старшокласники, цифровий простір, комунікація.*

© Дмитро Трейтяк, 2024

Вступ. Формування громадянської активності є важливою складовою виховання в старшокласників національної солідарності, котра вимагає гармонійного взаємопослання моральних і фізичних сил усіх громадян. Національна солідарність передбачаєгуртування людей навколо ідеї й активну участь усіх громадян задля досягнення спільної мети та

загального блага. Нині цифрові технології надають широкі можливості для комунікації й виховання молоді. Використання новітніх технологій може дозволити педагогам досягати нових, надзвичайно ефективних результатів у процесі роботи з молоддю та вихованні громадянської активності. У цьому дослідженні розглянемо найбільш ефективні шляхи досягнення зазначених цілей.

До проблеми формування громадянської активності зверталися вітчизняні та закордонні науковці, які досліджували різні аспекти становлення й розвитку громадянської освіти. Проведений аналіз світової історіографії свідчить про значну кількість закордонних науковців, які зверталися до проблеми громадянської активності особистості (Дж. Кін, А. Фергюсон), трансформацій зростаючої особистості засобами соціальних медіа (Д. Міллер), підготовки вчителів у цифрову епоху (А. Айзенкрафт, К. Деде, К. Фрумін, А. Хартлі), цифрової компетентності (В. Бранде, Р. Вуорикарі, С. Гомес, С. Карретеро).

Серед вітчизняних дослідників до питання громадянської активності зверталися науковці-історики (М. Грушевський, С. Русова) соціологи (Д. Акімов, О. Киричук, Е. Лібанова, М. Лукашевич, Ю. Саєнко, В. Скуратівський), політико-правової галузі (Ю. Опалько, О. Пікалова). Науковці психолого-педагогічних підходів досліджували різні аспекти громадянської активності (І. Бех, М. Боришевський, В. Васютинський, О. Пометун, М. Остапенко, Л. Корінна, С. Максименко). Поняття «громадянська активність» у розрізі різноманітних аспектів вивчалось в працях Т. Безверхої, М. Боришевського, І. Жадан, В. Поплужного, О. Сухомлинської, К. Чорної, С. Рябова.

У вітчизняній педагогіці науковці досліджували окремі аспекти використання цифрового простору в процесі освіти та виховання, зокрема моделі цифрової освіти (В. Биков, Л. Тимчук); проблеми інформатизації освітнього процесу в закладах освіти (М. Жалдак); формування цифрових компетентностей (Н. Волкова, О. Лебідь, С. Толочко); цифрової грамотності (О. Будник); підготовка вчителя до використання цифрових технологій (О. Лобода, С. Сисоєва, А. Соломаха).

Мета дослідження та завдання. Метою дослідження є визначення способів використання цифрових засобів задля формування громадянської активності в старшокласників.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення низки завдань:

- визначення формування громадянської активності в старшокласників як важливої складової виховання національної солідарності та характеристика стану сформованості громадянської активності в старшокласників;
- окреслення методів використання цифрового середовища в процесі формування громадянської активності;

• визначення форм і методів формування громадянської активності в старшокласників з використанням цифрового простору.

Методи дослідження. Для досягнення мети й виконання поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження. Зокрема, теоретичні методи, а саме: аналіз, синтез, порівняння, систематизацію матеріалів щодо формування громадянської активності старшокласників. А також емпіричні методи, як-от: аналіз виховної практики, опитування, спостереження.

Результати дослідження. Громадянська активність є тією цінністю, що передбачає активну участь особи в соціальному й політичному житті організації, громади або цілої країни задля відстоювання спільних інтересів і цінностей та загального добробуту. Вона є однією з базових цінностей, що сприяють формуванню національної солідарності [11].

Громадянська активність є важливою складовою сучасного виховання молодих людей. Відповідно до нового Стандарту базової середньої освіти, громадянська активність є важливою складовою, яка має допомагати формуванню в молоді ідеї справедливості, демократії, рівних прав і можливостей, що передбачає відповідальність, спроможність брати участь у громадянському й суспільному житті, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей [15].

Громадянська активність визначається як громадянсько-психологічна властивість особистості, яка реалізується через систему громадянських дій, спрямованих на активну, усвідомлену взаємодію з громадянським суспільством та на перетворення себе й громади. Відповідно до сучасних поглядів учених, можна визначити такі загальні ознаки громадянської активності: громадянсько-психологічна складова особистості (тобто здатність індивіда до взаємодії з навколишнім світом, усвідомлення себе важливою частиною соціуму); діяльнісна основа (здатність до активної та творчої діяльності), а також спрямованість впливу на громадянське суспільство [10, с. 41].

Цифровий простір нині відіграє ключову роль у нашому житті, зокрема в процесах навчання й виховання. Зважаючи на це, найбільш правильним рішенням є використання цифрового простору для сприяння формуванню громадянської активності молоді.

Використання цифрового простору в процесі формування громадянської активності має значні перспективи, оскільки створює додаткові можливості, які можуть бути використані під час урахування індивідуальних особливостей вихованців. Цифровий простір як середовище виховання має високий потенціал для сприяння розвитку громадянської активності в старшокласників. Він має низку переваг, а саме: зручність, популярність серед молоді, інтерактивність, інформативність тощо. Крім того, старшокласникам притаманний високий рівень комунікативної діяльності, активності й зацікавленості в спільних проєктах

[14]. Саме молодь є тією категорією населення, яка найбільш позитивно сприймає сучасні технології, найактивніше опановує новинки в цифровому середовищі та позитивно сприймає все нове. З огляду на це заходи, організовані в цифровому просторі, матимуть високий шанс на популярність серед них.

Демократичний суспільний устрій дає нагоду для кожної людини у сферах самореалізації. Молоді люди можуть впливати на прийняття рішень, тобто ставати свідомою й відповідальною частиною суспільства. Таким чином, демократичний лад сприяє формуванню в більшості молоді активності й ініціативності. Проте серед сучасної молоді розповсюдженими явищами стають пасивність, інертність і слабкий рівень зацікавленості в активній громадянській діяльності.

Опитування, які були проведені в різних школах України, показали, що нині до активної громадянської діяльності в школі залучена лише половина учнів, при цьому чверть із них взагалі ніколи не брала участі в будь-яких заходах (Рис.1). Подібна ситуація демонструє, що значна частка учнівської молоді не задіяна в активній громадянській діяльності.

Чи залучений ти до громадсько-активної діяльності в школі?

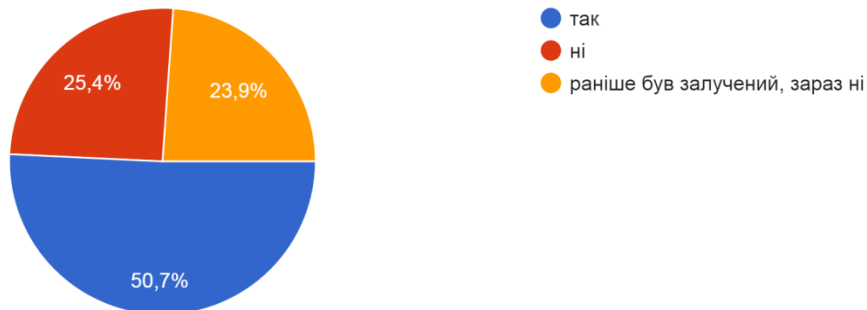

Рис. 1. Залученість старшокласників до громадсько-активної діяльності в школах.

Водночас дослідження показало, що в молоді існує потенціал громадянської активності, який вони можуть реалізувати, якщо створити їм відповідні можливості. Понад 60 % школярів повідомили про бажання в майбутньому брати участь у громадянських заходах і благодійній діяльності. Отже, нашим завданням є створити необхідні умови для розкриття цього потенціалу та залучити до активної діяльності якомога більше молоді, яка стане дієвою часткою українського суспільства.

Опитування також показало, що для старшокласників участь у громадянських заходах – це не просто можливість цікаво провести час, а дещо більше. Серед учнів, які взяли участь в опитуванні, 43,9 % зазначили про важливість власної участі у вирішенні проблемних

питань суспільства. При цьому загальна частка молодих людей, для яких громадянська активність – це можливість відчувати себе значимим та важливим, становила 71,2 % (Рис. 2). Це свідчить про значний відсоток учнівської молоді, яка прагне самореалізації через громадянську активність.

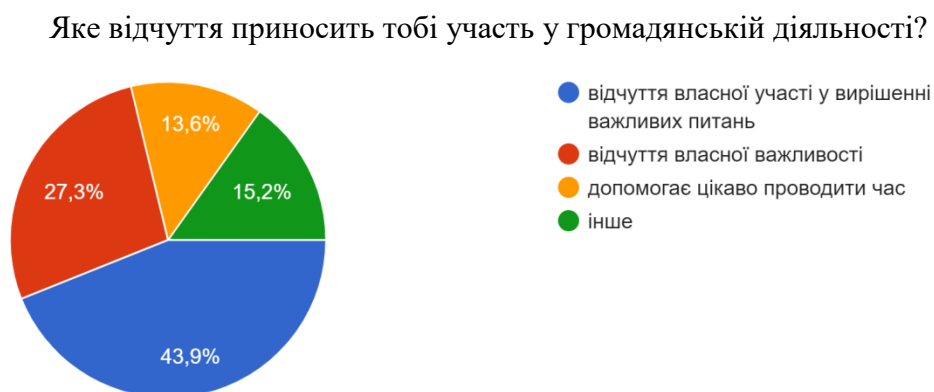

Рис. 2. Відчуття старшокласників від участі в громадянській діяльності.

Задля підвищення громадянської активності старшокласників у цифровому просторі можна виокремити декілька пріоритетних напрямів діяльності, які будуть урахувати вікові особливості молодих людей та нададуть змогу залучити їх до громадянського життя:

- Розроблення освітніх курсів, інтерактивних вправ, онлайн-проектів. Такі матеріали можуть бути представлені у вигляді коротких відеоуроків або повноцінних онлайн-курсів. Вони здатні включати в себе теоретичні знання про основні принципи громадянської діяльності, приклади успішних акцій і методiku планування й реалізації власних ініціатив. Актуальним є створення онлайн-ресурсів, де старшокласники можуть дізнатися більше про свої права й обов'язки.

- Залучення старшокласників до участі в онлайн-кампаніях, підпису електронних петицій, створення різноманітних ініціатив і проектів. Використання онлайн-платформ для голосування й петицій, щоб старшокласники могли висловити свою думку з питань, які їх хвилюють. Старшокласники можуть створити цілу кампанію громадянських дій – створити блог, сторінку в соціальній мережі чи відеорекламу для громадськості та поширювати її. Теми можуть варіюватися від збереження пам'яток архітектури до масштабних волонтерських проектів. Така активна участь надасть нагоду учням відчувати себе експертами з певної теми та значно активізує їхній ентузіазм [2].

- Активне використання соціальних мереж, яке включатиме в себе створення спеціалізованих сторінок для обміну ідеями, інформацією та обговоренням громадянських питань. Старшокласники можуть ділитися своїми поглядами, ідеями.

- Використання ігор та інтерактивних вправ, спрямованих на розвиток громадянської свідомості й активності. Розроблення спеціальних додатків або онлайн-платформ, які надають інформацію та допомагають залучатися до громадянської діяльності.

- Співпраця з іншими організаціями: місцевими школами, університетами й некомерційними організаціями для розвитку та реалізації програм з громадянської активності для старшокласників. Обмін досвідом і кращими практиками з іншими організаціями, які працюють над питаннями громадянської активності, може бути корисним досвідом для молоді та сприяти покращенню громадянської активності.

- Сприяння волонтерству, створення онлайн-платформ, де старшокласники можуть знайти можливості для благодійної діяльності у своїх громадах. Можна заохочувати старшокласників використовувати соціальні мережі для просування волонтерських проєктів та підвищення обізнаності про значущі соціальні проблеми. Важливе значення має нагородження старшокласників, які беруть участь у онлайн-волонтерстві, за їхні зусилля.

Відповідно до опитувань, проведених у різних областях України, частка старшокласників, які брали коли-небудь участь у волонтерських заходах, становила 59,7 %, водночас більше третини учнів – 37,3 % – ніколи не брали участь у подібних заходах (Рис. 3).

Чи брав ти колись участь у волонтерських заходах?

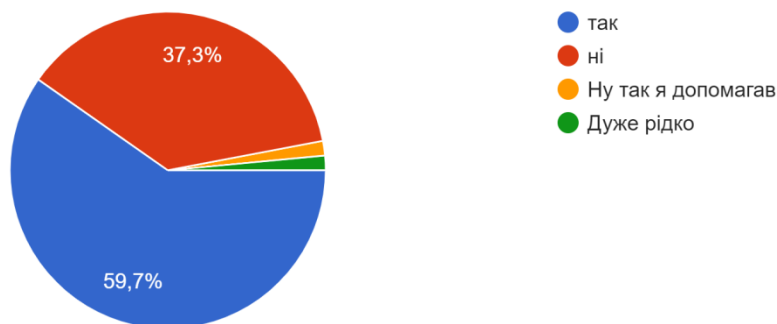

Рис. 3. Участь старшокласників у волонтерських заходах.

Водночас опитування показало, що більше половини старшокласників бажає брати участь у благодійних заходах у майбутньому, деякі не визначилися, а тих, хто не бажає, – лише 4,5 % (Рис. 4).

Як уже зазначалося, старшокласники є однією з груп населення, яка найактивніше використовує соціальні мережі, позитивно сприймає новації та із цікавістю випробовує нові можливості цифрового простору. Саме тому цифровий простір як середовище формування громадянської активності має високий потенціал. Залучаючи учнів до участі в спільних

проектах, таких як вибори самоврядування, організація та проведення позакласних заходів, волонтерські проекти, патріотичні квести, благодійні акції, можна в цікавій для молоді формі сприяти підвищенню їхньої активності й залученості до громадянського життя.

Чи маєш бажання в майбутньому брати участь у благодійних заходах?

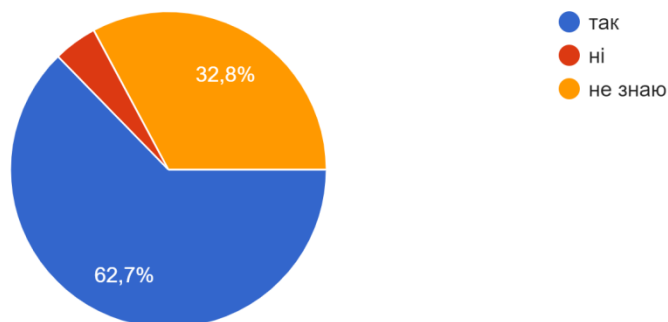

Рис. 4. Бажання старшокласників брати участь у благодійних заходах.

Якщо звертатися до досвіду закордонних колег, то можна виділити такі види занять, які мають позитивний вплив на старшокласників у процесі розвитку громадянської активності:

- Розвиток учнівського парламентаризму. Вибори класного самоврядування допоможуть учням проявити власну активність. Також можна провести імітацію виборів у класі. Проведення такого заходу створить можливість залучити учнів до передвиборної кампанії, дебатів і голосування, навчить, що їхній вибір має значення. Педагог може організувати зустріч з посадовими особами, які могли б поділитися своїм досвідом, щоб поглибити розуміння молоддю реальних програм. Також старшокласників можна залучити до обговорення, де вони будуть аргументувати та структурувати свої рішення під час визначення найкращого кандидата на виборах. Такі вправи допоможуть учням не тільки проявляти активність, але й навчать критично мислити, аналізувати та робити висновки.

- Створення класної конституції. Завдяки цій вправі учні вивчають принципи управління шляхом створення та дотримання правил. Створення конституції класу надає учням можливість впливати на правила класу та навчає державним принципам. Старшокласникам потрібно буде брати участь у демократичному процесі для того, щоб розглянути різні точки зору та забезпечити задоволення потреб кожного, утворюючи таким чином суспільний договір. А оскільки учні відповідальні за правила, які вони самі створили, то вони будуть їх дотримуватися.

- Залучення старшокласників до зв'язків з місцевою громадою. У сучасну цифрову епоху молоді люди, як правило, краще володіють цифровими інструментами та глибше

знайомі з онлайн-світом, ніж їхні територіальні громади. Якщо організувати подібні заходи, то від такої комунікації буде користь і для старшокласників, і для самої громади.

- Організація кампанії зі збору коштів. У межах такого заходу молодь зможе вибрати місцеву благодійну організацію, яка їм подобається. Потім запропонувати їм вийти за рамки традиційного збору та створити інноваційний проєкт зі збору коштів, який узгоджуватиметься з обраною ними справою. Старшокласників можна заохочувати стати волонтерами в наявних програмах або створювати власні проєкти [4].

Цікавою видається методика, яка полягає в тому, щоб старшокласники долучилися до зупинення розповсюдження фейків в інтернет-просторі. У наш час, коли проблема фейків виглядає особливо актуальною, такий захід дозволить молоді приєднатися до спільної протидії ворожій дезінформації та надасть корисний досвід медіаграмотності. Учні можна долучити до створення рекомендацій з розпізнавання фейків, що стане яскравим прикладом громадянської активності. Здобувачі освіти зможуть зіграти певну роль у тому, щоб допомогти своїй країні та оточенню мислити трохи критичніше, перш ніж вірити всьому, що вони читають у інформаційному просторі. Зібравши ресурси з надійних джерел про те, як найкраще підійти до нових засобів масової інформації, діти зможуть розмістити все за допомогою інструментів дизайну, таких як Canva, записувати короткі відео за допомогою Flipr або створювати презентації та ділитися власним досвідом розпізнавання фейків [8].

Закордонні вчителі на основі власної практики повідомляють про те, що досить ефективною методикою залучення учнів до громадянської активності є розширення їхньої направленості за рамки школи. Так, можна запропонувати старшокласникам розробити презентації для шкільної ради щодо соціальних ініціатив або закликів до дій для місцевих органів влади. Такі ініціативи будуть легко сприйматися школярами та дозволять проявити їм креативність і турботу про рідне місто, село або край [1].

Активна громадянська позиція у XXI столітті вимагає наявності низки навичок, оскільки сучасні технології створили розширену сферу громадянської активності. Старшокласники повинні мати вільний доступ до інформації з різноманітних цифрових платформ включно з сайтами новин, урядовими сайтами, блогами та соціальними мережами. Вони повинні мати можливість отримувати інформацію та аналізувати її. Крім моніторингу інформації, громадянська активність передбачає також активну участь у політичних і соціальних процесах через новітні засоби масової інформації. Молоді люди можуть робити свій внесок у політичний дискурс, пропонуючи власні ідеї та відповідаючи на опублікований матеріал. Старшокласники повинні мати можливість підтримувати зв'язок з державними службовцями за допомогою цифрових платформ. Вони можуть вербувати волонтерів для громадської й політичної діяльності, збирати гроші для проєктів тощо [6].

Соціальні мережі залишаються ключовим середовищем для комунікації з учнями. Вони є важливим осередком для спілкування, навчання й дозвілля переважної більшості старшокласників. Створення сторінок на Facebook, груп у Telegram та інших соціальних мережах для обговорення громадянських питань допоможе учням підтримувати зв'язки та залучати молодь до обговорень, обміну ідеями й участі в різних активностях. Крім того, соціальні мережі дозволяють проводити вебінари, трансляції та онлайн-дискусії на актуальні теми. Здобувачі освіти мають можливість брати участь у дискусіях, ставити запитання та висловлювати власні думки. Також залучення учнів до участі у конкурсах, пов'язаних з громадянською діяльністю, може бути ефективним заходом, адже молодим людям притаманна цікавість, азарт, схильність до змагань і самоствердження [3].

Обговорення. Важливість проблеми формування в старшокласників громадянської активності підтверджують дотичні дослідження різних сфер педагогічних наук. Отримані нами результати підкріплюються положеннями дисертаційних досліджень, присвячених формуванню громадянської активності й національної солідарності молодих людей.

Так, науковці Д. Пащенко та Н. Примаченко у своєму дослідженні пропонували програму позаурочної діяльності громадянського напрямку, а також проаналізували проблеми розвитку громадянської активності старшокласників у позаурочній діяльності. Програма передбачала залучення старшокласників у цілеспрямовану громадянську діяльність.

На думку колективу авторів на чолі з О. Гершуненко, у молоді під час навчання в закладах загальної середньої освіти відбувається не тільки набуття певних професійних вмінь і навичок, але й формування загальної готовності до дорослого життя та його викликів. У цей час формується життєва компетентність, здатність людини орієнтуватися та самореалізовуватися в сучасному суспільстві [10, с. 40]. Громадянська активність є важливою складовою виховання в молоді національної солідарності. Активні молоді люди здатні ставати важливою ланкою суспільства, брати участь у творенні соціальних, економічних і політичних змін, відстоюванні власних прав, захисті власної країни, розбудові сучасного демократичного суспільства.

Результати дослідження базуються на Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, яка була схвалена 3 жовтня 2018 року, зі змінами, які були додані у 2020 та 2022 роках, а також на дослідженнях порталу «Нова українська школа» щодо векторів ефективної взаємодії зі старшокласниками в цифровому просторі. Дослідженням виховання молоді в цифровому просторі останнім часом приділяється багато уваги, 2021 року співробітниками Національної академії педагогічних наук України на чолі з В. Кременем була підготовлена Концепція виховання дітей та молоді у цифровому просторі.

Висновки. Таким чином, розвиток громадянської активності є важливою складовою у процесі формування національної солідарності. Старшокласники перебувають у тому віці, коли шукають можливості проявити себе, і грамотне залучення їх до різноманітних громадянських ініціатив буде сприяти формуванню в них активної громадянської позиції.

Використання цифрового простору несе низку переваг, які допоможуть найкращим чином налагодити комунікацію з молоддю та зробити методи виховної роботи інтерактивним, цікавими й візуально привабливими для молоді. Варто враховувати, що сучасні технології створили розширену сферу громадянської активності, і нині цифровий простір відіграє ключову роль у формуванні громадянської свідомості й активності серед старшокласників.

Організація кампаній зі збору коштів, проведення конкурсів, виготовлення осібних проєктів, участь у громадських ініціативах, обмін думками й ідеями, створення власного самоврядування – усі ці заходи з використанням цифрового простору створять учням можливість набувати необхідних компетентностей та отримувати досвід громадянської діяльності, а також ефективно використовувати цифровий простір для участі в громадянських ініціативах.

Список використаної літератури

1. 4 Ways to Develop Students' Civic Engagement Skills David Tow August 19, 2022. URL: <https://www.edutopia.org/article/4-ways-develop-students-civic-engagement-skills/> (дата звернення: 30.05.2024).
2. 9 Dynamic, Hands-On Activities That Immerse Students in Civics URL: <https://www.edutopia.org/article/immersive-secondary-civics-lessons> (дата звернення: 6.06.2024).
3. Bennett, W. Lance. The Personalization of Politics Political Identity, Social Media, and Changing Patterns of Participation. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2012. Vol. 644(1). P. 20-39.
4. Civic engagement activities for high school students. URL: <https://blog.kialo-edu.com/lesson-ideas/civic-engagement-activities-for-high-school-students/> (дата звернення: 29.05.2024).
5. Mihailidis, Paul. Media Literacy and the Emerging Citizen: Youth, Engagement and Participation in Digital Culture. New York: Peter Lang Publishing, Inc. 2014. 224 p.
6. Owen, Diana. 2023. Teaching Civics in the Digital Age: The Use of Traditional and Innovative Pedagogies. APSA Preprints. <http://dx.doi.org/10.33774/apsa-2023-mt0h4>
7. Reichert, Frank; Print, Murray. Civic participation of high school students: the effect of civic learning in school. *Educational Review*. 2017. 70. P. 1-24. <http://dx.doi.org/10.1080/00131911.2017.1316239>
8. Sierra Filucci. How to Spot Fake News (and Teach Kids to Be Media-Savvy) (March 5, 2021) URL: <https://www.commonsemmedia.org/articles/how-to-spot-fake-news-and-teach-kids-to-be-media-savvy> (дата звернення: 27.05.2024).
9. Войчун О. Формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування: автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2020. 25 с.
10. Гершуненко О., Пашенко Д., Примаченко Н. Формування громадянської активності старшокласників у позакласній діяльності. *Молодь і ринок*. 2022. № 1/199. С. 39-44.
11. Журба К., Шкільна І. Теоретичні засади формування в учнівської і студентської молоді національної солідарності в умовах воєнного та повоєнного часу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2023. Вип. 27(1). С. 209-221. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-1-209-221>

12. Карабань О. Феномен громадянської активності особистості: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03. Переяслав-Хмельницький, 2015. 18 с.
13. Карабань О. Формування засад громадянської активності особистості засобами виховання в сім'ї. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 99. С. 272-275.
14. Комарова Н. Розвиток громадянської активності української молоді та формування лідерських якостей. URL: https://dismp.gov.ua/wp-content/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-2-88-102.pdf (дата звернення: 27.02.2024)
15. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.06.2024).
16. Саврасова-В'юн Т. Організаційно-методичні засади розвитку громадянської активності студентів. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4(8). С. 208-218.
17. Саврасова-В'юн Т., Москальова А. Психологічні особливості розвитку громадянської активності старшокласників: монографія. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. 264 с.

References

1. David, T. (2022, August19). *4 Ways to Develop Students' Civic Engagement Skills*. Retrieved from <https://www.edutopia.org/article/4-ways-develop-students-civic-engagement-skills/>
2. *9 Dynamic, Hands-On Activities That Immerse Students in Civics* (2024, April 19) Retrieved from <https://www.edutopia.org/article/immersive-secondary-civics-lessons>
3. Bennett, W. L. (2012). The Personalization of Politics Political Identity, Social Media, and Changing Patterns of Participation. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 644(1). P. 20-39.
4. Civic engagement activities for high school students. (2024, February5). Retrieved from <https://blog.kialo-edu.com/lesson-ideas/civic-engagement-activities-for-high-school-students/>
5. Mihailidis, P. (2014). *Media Literacy and the Emerging Citizen: Youth, Engagement and Participation in Digital Culture*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
6. Owen, D. (2023). *Teaching Civics in the Digital Age: The Use of Traditional and Innovative Pedagogies*. APSA Preprints. <http://dx.doi.org/10.33774/apsa-2023-mt0h4>
7. Reichert, F., & Print, M. (2017). Civic participation of high school students: the effect of civic learning in school. *Educational Review*, 70, 1-24. <http://dx.doi.org/10.1080/00131911.2017.1316239>
8. Sierra, F. (2021, March 5). *How to Spot Fake News (and Teach Kids to Be Media-Savvy)*. Retrieved from <https://www.common sense media.org/articles/how-to-spot-fake-news-and-teach-kids-to-be-media-savvy>
9. Voichun, O. (2020). *Formuvannia hromadianskoi aktyvnosti studentiv universytetu zasobamy studentskoho samovriaduvannia* [Formation of civic activity of university students by means of student self-government] (PhD Abstract, Kyiv).
10. Hershunencko, O., Pashchenko, D., & Prymachenko, N. (2022). Formuvannia hromadianskoi aktyvnosti starshoklasnykiv u pozaklasnii diialnosti [Formation of civic activity of high school students in extracurricular activities]. *Molod i Rynok*, 1/199, 39-44.
11. Zhurba, K., & Shkilna, I. (2023). Teoretychni zasady formuvannia v uchnivskoi i studentskoi molodi natsionalnoi solidarnosti v umovakh voiennoho ta povoiennoho chasu [Theoretical foundations of the formation of national solidarity in school and student youth in the conditions of war and post-war times]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 27(1), 209-221. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-1-209-221>.
12. Karaban, O. (2015). *Fenomen hromadianskoi aktyvnosti osobystosti: sotsialno-filosofskyi analiz* [The phenomenon of civic activity of the individual: Socio-philosophical analysis] (PhD Abstract, Pereiaslav-Khmelnytskyi).
13. Karaban, O. (2015). Formuvannia zasad hromadianskoi aktyvnosti osobystosti zasobamy vykhovannia v simi [Formation of the foundations of civic activity of the individual by means of education in the family]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 99, 272-275.
14. Komarova, N. (2022). *Rozvytok hromadianskoi aktyvnosti ukrainskoi molodi ta formuvannia liderskykh yakosteï* [Development of civic activity of Ukrainian youth and formation of leadership qualities]. Retrieved from https://dismp.gov.ua/wp-content/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-2-88-102.pdf.
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini* [On the approval of the Concept of Development of Civic Education in Ukraine] (*Order No. 710*, October 3). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

16. Savrasova-Viun, T. (2014) Orhanizatsiino-metodychni zasady rozvytku hromadianskoi aktyvnosti studentiv [Organizational and methodological principles of the development of civic activity of students]. *Osvitohichnyi diskurs*, 4(8), 208-218.

17. Savrasova-Vyun, T., & Moskalova, A. (2014). *Psykhologichni osoblyvosti rozvytku hromadianskoi aktyvnosti starshoklasnykiv* [Psychological features of the development of civic activity of high school students]. Kyiv: LLC "NVP "Interservice".

Dmytro Treitiak,
PhD,

Institute of Problems of Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv

FORMATION OF CIVIC ACTIVITY AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE DIGITAL SPACE AS A WAY OF EDUCATION OF NATIONAL SOLIDARITY

Abstract. *The article reveals the peculiarities of using digital space in forming civic activity among high school students, as one of the fundamental values of national solidarity. The purpose of the study is to determine the ways of using digital tools to form civic activity among high school students. Achieving the set goal involves solving the following tasks: determining the formation of civic activity among high school students as an essential component of the education of national solidarity and characterizing the state of formation of civic activity among high school students; outlining the methods of using the digital space in the process of forming civic activity; determination of forms and methods of formation of civic activity among high school students using digital space. To achieve the goal and fulfill the tasks, the following methods were used: theoretical: analysis, synthesis, comparison, and systematization of materials related to forming civic activity among high school students; empirical: analysis of educational practice, surveys, and observations.*

While implementing the set tasks, the study analyzed and provided a list of priority areas of educational work in the digital space. The experience of foreign scientists who were engaged in the formation of civic activity of schoolchildren is characterized and provided for comparison. The article reveals the peculiarities of educational work with high school students. It provides some methods of working with the use of digital space and digital tools, which will be helpful in the formation of civic activity and take into account the age characteristics of high school students. Based on surveys, the existing level of civic activity of high school students, the potential of their involvement in various activities, and how the use of digital space can contribute to the growth of civic activity have been characterized. The study characterized and revealed the peculiarities of the influence of social networks on civic activity and formed the principles of their use to effectively promote the formation of an active civic position among high school students. The critical importance of the digital space in forming the civic activity of high school students is revealed, as the most convenient, popular and comfortable environment that will provide the opportunity to interact with young people most effectively and implement the necessary initiatives.

The practical significance of this study is that its materials can be used by teachers of higher education institutions, vocational and technical educational institutions, researchers, postgraduate students, and students in the process of research and organizing educational work with young people.

Key words: *civic activism, national solidarity, high school students, digital space, communication.*

Стаття надійшла до редакції 06.08.2024.
Стаття прийнята до публікації 15.08.2024.